

TÓTH ZOLTÁN

professor emeritus
Debreceni Egyetem Általános Orvostudományi Kar
Szülészeti és Nőgyógyászati Klinika
ztoth@med.unideb.hu

ÁRVAY SÁNDOR KLINIKUS PROFESSZOR, A DEBRECENI ORVOSTUDOMÁNYI EGYETEM REKTORI HATÁSKÖRŰ DÉKÁNJA (1954–1955), MAJD GYÓGYÍTÓ-MEGELŐZŐ (KLINIKAI) REKTORHELYETTESE (1965–1971)

Árvey Sándor a Debreceni Orvostudományi Egyetem Szülészeti és Nőgyógyászati Klinikájának 22 évig volt tanszékvezető egyetemi tanára. Kinevezése után három évvel, a rektori jogokkal felruházott dékáni feladatokat látta el. Tíz év múlva mint klinikai rektorhelyettes, hat évig intézte a már önálló egyetemnek a gyógyító-megelőző feladatait. Egyetemi hallgatóként Debrecenben, Budapesten, Bécsben, Bázelen tanult. Debreceni klinikai gyakornokként a bázeli Élettani Intézetben sajátította el a kísérletes orvostudomány elméleti alapjait. Szakvizsgája után Szikszón, Máramarosszigeten, Gyulán mint főorvos tapasztalta meg a gyógyítás gyakorlati fortélyait. Széles körű elméleti és gyakorlati tapasztalataival felvértezve nevezték ki a szülészeti-nőgyógyászati klinika intézetvezetőjének. A klinikáját a szakma egyik hazai központjává, kiterjedt hazai és külföldi kapcsolatai révén nemzetközi hírű intézetté fejlesztette. Munkásságának köszönhetően intézetéből, az Árvey-iskolából 5 tanszékvezető, 9 egyetemi tanár, 21 osztályvezető főorvos került ki. Az egyetem vezetésében, a társadalmi szervezetekben végzett kiemelkedő közéleti tevékenységéért rangos állami és társadalmi kitüntetésekben részesítették. Nyugdíjazása után bölcs tanácsaival, hasznos észrevételeivel még 17 évig önfeláldozóan segített az utódoknak. A mindannyiunk által tisztelt, megbecsült, értékes emberi tulajdonsága, szerénysége, puritanizmusa, nagy tudása, bölcsessége példaértékű. Kivételesen gazdag szellemi hagyatékát féltően gondozzuk, emlékét megbecsüléssel, kegyelettel megőrizzük.

Kulcsszavak: életmű, klinika igazgató, iskolateremtés, nemzetközi kapcsolatok, szakmapolitika, egyetemi vezető

THE LIFE AND WORK OF CLINICAL PROFESSOR SÁNDOR ÁRVAY, DEAN ENDOWED WITH RECTOR'S RIGHTS (1954–1955), CURATIVE-PREVENTIVE (CLINICAL) VICE-RECTOR (1965–1971) OF THE DEBRECEN MEDICAL UNIVERSITY. Sándor Árvey (1903–1997) was professor and head of the Obstetrics and Gynecology Clinic



Beérkezett 2024. 06. 15.
Közlésre elfogadva 2024. 08. 15.
Copyright GERUNDIUM

of the Medical University of Debrecen for 22 years. Three years after his appointment, he performed the duties of a dean of the university with the rights of a rector. Ten years later, as clinical vice rector, he managed the curative and preventive tasks of the university for six years. As a university student, he studied in Debrecen, Budapest, Vienna and Basel. During his clinical internship in Debrecen, he learned the theoretical foundations of experimental medicine at the Institute of Physiology in Basel. After his professional examination, he experienced the practical duties of healing patients as a chief physician in Szikszó, Máramarossziget, and Gyula. Armed with his extensive theoretical and practical experience, he was appointed head of obstetrics. He has developed his clinic into one of the national centers of the profession, and through his extensive national and foreign connections, into an internationally renowned institute. Thanks to his work, 5 department heads, 9 university professors, and 21 head physicians have emerged from his institute, the Árvay school. He was awarded prestigious state and social awards for his outstanding public activities in the leadership of the university and in social organizations. After his retirement, he selflessly helped his colleagues for another 17 years with wise advices and useful observations. His human qualities, modesty, puritanism, broad knowledge and wisdom are exemplary and are respected by all of us. We take great care of his exceptionally rich spiritual legacy, and preserve his memory with respect and grace.

Keywords: biography, head of clinical department, Árvay School, international relations, professional activity, university policy

A kezdetek



*1. kép. Árvay Sándor
1903–1997*

Árvay Sándor¹ Debrecenben, anyai ágon erdélyi, apai ágon kárpátaljai felmenőkkel rendelkező családba született 1903. április 16-án. Ügyvéd édesapja hároméves korában meghalt, így édesanyja az anyai nagyszülőkkel közösen gondoskodott gyermekeiről, róla és Anna nevű húgáról. Az ágostai (lutheranus) hitvallású elemi iskolába 1909–1913 között járt. A család fontosnak tartotta a gyökereket, a rokoni kapcsolatok ápolását, ezért az iskolai szünetekben, hármásban heteket töltöttek Szatmárban, Szilágyban, Hadadon, a nagypapa géresi birtokán.

1913-tól, tízéves korától nyolc évig volt a Debreceni M. kir. Állami Főreáliskola kitűnő tanulója, ahol csak egyszer kapott négyes jegyet, bánatára a szeretett magyar irodalom

¹ Árvay Sándor professzor élete, munkássága a nyugdíjba vonulása után saját kezűleg gépelt, 1979-ben, 1981-ben, 1982-ben, 1988-ban megjelent hatkötetes visszaemlékező kéziratából, valamint LAMPÉ László, *Dr. Árvay Sándor és a XX. század (1903–1997)*, Debreceni Orvoseképzés Nagy Alakjai sorozat 17. (Debrecen: DE Orvos- és Egészségtudományi Centrum, 2000) című kiadványából ismerhető meg részletesen.

tantárgyából. A gimnázium első öt évében az anyai nagyszülei nagy, kertes, parkosított, virágágyásokkal tarkított otthonában lakott, mely időszakra mindig szívesen emlékezett. Tudatosan készült az orvosi hivatásra, ezért a felső négy osztályból csak ő egyedül járt a fakultatív latinnyelv-órákra, s a latin nyelvből is sikeresen leérettségizett.

Egyetemista évek

Az elsőéves orvostanhallgatók bizonytalan debreceni évkezdése miatt, édesanyja tanácsára a Budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem orvoskarára iratkozott be. A 800 fős első évfolyam hallgatói nem mind jutottak be a 100-120 fős tantermekbe, melyek egymástól több kilométer távolságra helyezkedtek el, így képtelenség volt eljutni a már zsúfolt másik tanterembe. A szorgalmas évfolyamtársaikkal egymás között beosztották, ki melyik előadáson vesz részt, s az általuk írt jegyzetekből tanultak. Kémiából, fizikából nem voltak gyakorlatok, anatómiából csak távolról sikerült látniuk egy hullát vagy preparátumot, amikor a félév során egy-két alkalommal bejuthattak a boncterembe.

Édesanyja közbenjárására a Keresztény Ifjúsági Egyesület új diákonthonában – ahol a lelki gondozásukra hetente tartottak bibliamagyarázatokat – kivételezettként kapott egy piciny, egyágyas, ablaktalan, gyertyafényes szobát, ahol az ágyon kívül az otthoni utazókosár volt az egyetlen bútora, melyen az otthonról rendszeresen kapott csomagból tudta megoldani a reggelijét és a vacsoráját, a tanulást. Az ebédjeit a Medikus-menza hatalmas termében a kecskelábas faasztalokhoz láncsal rögzített evőeszközökkel, majd kedvezőbb feltételekkel a Menza Academica asztalainál fogyasztotta el.

Kétkedéssel figyelte az egyetemek fakultásait megában foglaló, Budapestről a Turul vezér által irányított Turul Bajtársi Egyesület, és ezen belül a négy egyetem orvostanhallgatóinak egységes szervezete, a Csaba Bajtársi Egyesület tevékenységét, megkülönböztető ruházatát. Ezen egyesületek célja a keresztény, önálló Nagy-Magyarország megteremtése, a kommunizmus eszméinek megsemmisítése, a zsidók kirekesztése, a „numerus clausus”, majd a „numerus nullus” törvénybe iktatása, s ezen célok megvalósítását magáévá tevő értelmiség kialakítása, nevelése volt. Ekkor már gyakoribbakká váltak a zsidóverések, éles ellentét alakult ki a katolikus keresztény és a protestáns keresztény tábor között. Jelentkezett a Csaba Bajtársi Egyesületbe, ahol „daru” rangot ért el, de a szervezet tevékenységében nem vett részt. Meggyőződéses „szabad-királyválasztó” volt. Így amikor a Debreceni Magyar Királyi Tudományegyetemet 1918 őszén felavató, majd 1921-ben detronizált IV. Károly volt magyar király megjelent Sopronban, hogy visszaszerezze trónját, a Csaba Bajtársi Egyesület önkénteseit is fegyverbe szólították, ahova ő is önként jelentkezett. Az ostenburg-legitimisták sikeres feltartóztatásáért (Budaörsnél) később „leventévé ütötték”. Nagy megtiszteltetés volt számára, hogy leszerelése után 30 bajtársával önként jelentkezve, IV. Károly királyt Madeira szigeti száműzetése előtt, a Tihanyi Apátság épületében őrizhették. Ezen tettet követően édesanyja visszarendelte Debrecenbe, ahol az elsőéves orvostanhallgatók képzése a budapestihez képest

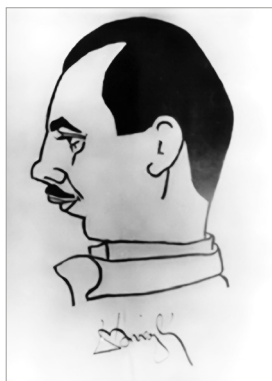
sokkal kedvezőbb feltételekkel megkezdődött, s a szülői házban a komfortos ellátása is biztosított volt.

Orvosi tanulmányait az első év második félévétől az 1921. június 5-én átnevezett Debreceni Magyar Királyi gróf Tisza István Tudományegyetemen folytatta. A klinika-telep ekkorra még nem épült fel, így az elméleti intézetek és a klinikák a város különböző részén található, Dél-magyarországi Közművelődési Egyesület (DEMKE), Pallagi Gazdasági Akadémia, a Bem téri városi kórház, Augusztai Szanatórium, Gyermekkórház, Bábaképző Intézet épületeiben lettek elhelyezve. A orvosoknak az előadásokat, gyakorlatokat itt sem volt könnyű maradéktalanul elérni. A „másodállású” orvos tanulmányai mellett 1921 decemberétől a híres Verzár Frigyes² professzor Élettani és Általános Kórtani Intézetében, a legendás híró endokrinológiai iskolában mint „főállású” díjas gyakornok dolgozott 1928-ig. Ez az időszak döntően meghatározta élete további alakulását. Verzár professzor segítségével a VII–VIII. szemesztert (1924–1925) az újonnan megnyitott bécsi Collegium Hungaricum-ban tölthette tizenkét, különböző fakultásról érkezett ösztöndíjas hallgatótársával, ahol az egyetemi tanulmányai mellett a biokémiai laboratórium-ban is dolgozhatott. Részt vehettek a bécsi elit társadalmi életében is. A fiziológusnak készülő tanítvány Debrecenbe visszatérve folytatta kutatásait. Az intézetben eltöltött hét évre mindig fiatalsága legboldogabb időszakaként emlékezett vissza.

A klinikai évek

A református kollégium dísztermében, az akkori rektor Verzár professzortól 1928. március 10-én vette át orvosi diplomáját, s tette le orvosi esküjét. Egy el nem fogadott amerikai ösztöndíj miatti nézeteltérésük eredményeként nem az Élettani Intézetbe, hanem a Kenézy Gyula professzor igazgatta, 1927-ben átadott, a klinikatelep legszebb épületébe költözött Szülészeti Klinika üres „díjtalan” gyakornoki állását pályázta meg és fogadta el, a bentlakás lehetőségével. Két év „fizetéstelenség” (2. kép) után havi 40 pengő étkezési támogatást, majd adjunktusi kinevezést kapott. Kenézy professzort a gyógyíthatatlan gégerák betegsége, felesége tragikus elvesztése munkaképtelenné tette. A klinika igazgatói teendőinek ellátására a budapesti Probstner Artúr magántanár kapott megbízást, aki a tudományos munka, a kísérletek, a nőgyógyászatban fontos endokrinológiai kutatások fejlesztése céljából Árvayt bízta meg a laboratórium vezetésével, s biztatta az Élettani Intézettel kialakítandó kollaborációra. A Verzár professzorral kialakult fagyos viszonyuk akkor rendeződött, amikor Verzár professzort felkérték a bázeli egyetem Élettani Intézet igazgatói teendőinek ellátására. Magával vihetett még egy magyar tanítványt a felajánlott tanársegédi állás betöltésére. Ő legkedvesebb tanít-

² Zs. NAGY I., Verzár Frigyes élettanprofesszor, a Debreceni M. Kir. Tisza István Tudományegyetem 1927/28. tanévi rector magnificusa. *Gerundium* 7, 3–4. sz. (2016): 17–22. <https://ojs.lib.unideb.hu/gerundium/article/view/1324>.



2. kép. Árvay Sándor,
a díjtalan gyakornok
(készítette: Faragó Gábor)

ványát, Árvayt kérte fel, aki némi hezitálás után, szülész-nőgyógyász hivatását nem feladva, egy évre vállalta a tanulmányutát.

Verzár professzor feleségével és legkedvesebb tanítványával 1930 augusztusában érkezett meg Bázélbe. A Das Physiologische Institut der Universität, a 100 éves Vesalianum épületében helyezkedett el. Egy elfogadható színvonalú intézet létrehozásában Verzár professzor tanítványa kitűnő segítőnek bizonyult, s rövid időn belül sikerült az otthon elkezdett kísérleteket folytatni. Árvay az állatkísérletekkel a gázanyagcsere, a mellékvesekéreg endokrin működése, a kéreghormon anyagcserére, tejsavképződésre, mobilizációra kifejtett hatását vizsgálta, melyről kilenc közleményben számoltak be. Hétköznapi kemény munka után a hétvégéket ki-

rándulással töltötték, ismerkedtek a svájci havasokkal. A vállalt egy év végén Verzár csak úgy tudta maradásra bírni tanítványát, ha a közben a debreceni klinikára kinevezett Kovács Ferenc professzor által engedélyezett további fél évet szülészeti-nőgyógyászati ismereteinek bővítésére a svájci klinikán töltheti, ahol néhány hetes váltásokkal minden osztályon megfordulhatott, kedvező tapasztalatokat szerezhetett, a rutin és a kutató laboratóriumban is dolgozhatott. A menstruációs ciklus alatt és a vérzészavarokban fellépő alpanyagcsere változások meghatározásáról szóló közleménye az itteni klinikai vizsgálatokon alapult. A klinikán dolgozó több kollégájával életre szóló barátságot kötött. A Vesalianum közelsége lehetővé tette számára, hogy az ott megkezdett kísérleteit is folytathassa.

Az eredményes, másfél éves bázeli ösztöndíj után a debreceni Szülészeti és Nőgyógyászati Klinikára tért vissza, ahol a laboratórium vezetését folytathatta, s megbízták a könyvtári teendők ellátásával is. Sikeresen szakvizsgázott 1937-ben. Az akkor, Kenézy professzor halála után már kinevezett, Budapestről érkezett Kovács Ferenc vezette klinikán eluralkodott az anyagiasság, mely az orvosi karban komoly ellentétet váltott ki. Árvay megfogalmazása szerint, a „kivégző osztag” határozata alapján a „gyengébbeknek” távoznuk kellett, az orvosok többsége (hét fő), köztük ő is „lapátra került”.

A főorvosi évek

A Szikszói II. Rákóczi Ferenc Kórház megyei főorvosi állását pályázta és kapta meg 1937-ben. Az itt töltött három és fél év alatt, az évek óta vezető nélküli osztályon beindította a színvonalas betegellátást, s egyre jobb eredményeket értek el. A 36 éves főorvos 1939-ben behívóparancsot kapott. Az idő, szerinte „fémkatona” (ősz haj, ólomláb) az alapkiképzés után karpaszományos gyalogos besorolást (3. kép), később zászlóaljvezető orvosi beosztást, zászlósi kinevezést kapott. A szikszói kórház igazgatójának mentességi



3. kép. Árvay Sándor
és Blaskó József
karpaszományos gyalogos
„fémkatonák”

kérelmére a katonai szolgálat alól felmentették, s Szikszón ismét szülész-nőgyógyásként dolgozhatott.

Közben 1940-ben megnősült, felesége, Szentkirályi Irma 49 éven keresztül hű társaként segítette. Mint ahogy említette, Babus intenzíven és tartósan vett részt a reprodukzív folyamatokban: négy terhesség, négy szülés (Judit 1941, Kassa, középiskolai tanár; Zsuzsanna 1943, Kassa; Veronika 1944, Budapest, korán elhunyt; Sándor 1952, Debrecen, sportújságíró), négy szoptatás, gyermekek nevelése.

Máramarosszigetre, a visszacsatolt országrészbe vezényelték főorvosnak 1941-ben. Az ott töltött két és fél év alatt sikerült bővítenie a 30 ágyas osztályt, kialakított egy szülőszobát, s megoldotta a fertőző és a nem fertőző betegek elkülönítését. Debrecenhez kötődve az alma materben a gróf Tisza István Tudományegyetem Orvosi Karán 1942-ben egyetemi magántanárrá habilitálták. A front közeledtével az „ejtőernyősöknek” (Magyarországból áthelyezetteknek) el kellett hagyniuk az új lakhelyüket.

Gyulán a megyei kórház szülészeti osztályára kinevezett főorvosként a betegek kórházi ellátására jelentkezett szolgálati helyén, ahova 1943 karácsonyán érkeztek meg. A 110 ágyas korszerűen felszerelt osztályról 10 hónap múlva a bombázások elől két gyermekével, terhes feleségével és a nagymamával Budapestre, a rokonokhoz menekültek.

A Szent János Kórház területén történő elhelyezésükért cserében elvállalta a Szülészeti-nőgyógyászati osztály vezetését, ahol harmadik gyermeke pár nap múlva meg is született. A fokozódó harci tevékenységek miatt közel két hónapot töltöttek a kórház bunkerében, s az ostrom alatt kezdte el az 1948-ban megjelent, *A nő endokrinológiája* című könyvének a megírását.

A keleten már normalizálódó életkörülményekben bízva 1945 márciusában visszaköltöztek, először a békési rokonokhoz. Az eredményes „igazoló eljárás” után visszaszerzett főorvosi állás, a széthordott berendezési tárgyak, bútorok részben sikeres összegyűjtése, a kifosztott lakás lakhatóvá tétele után egy hónap múlva vált lehetővé a család hazaköltözése Gyulára. Az elkövetkező évek során az osztályt korszerűsítette, a régió orvosainak továbbképzését megszervezte, szülészkerületi feladatokat látott el, Gyula Városi Tanácsa tagjává, a Békés-megyei Tanács pótaggá, az Egészségügyi és Szociális Bizottság, a Kórházi Szakszervezeti Bizottsága elnökévé választották. A sikeres gyulai évek 1951-ig tartottak.

Aktivitása a szakszervezetben

Társadalmi közéleti aktivitása a gyulai évek során kezdődött. Nem volt jobboldali gondolkodású, tartózkodott mindenféle szélsőséges megnyilvánulástól, egyik pártnak sem volt tagja, de a szegények, a hátrányos helyzetűek támogatását mindig fontosnak tartotta, ezért vállalta el a kórház első szakszervezeti bizottságának elnöki teendőit. Az orvos szakszervezet elnöksége 1948-ban meghívta a bentlakásos, három hónapos iskolába, melynek tanfolyamain 30 szakszervezeti vezető vett részt. Aktívan tevékenykedett az Orvosegészségügyi Dolgozók Szakszervezetében, mely központi vezetőségének két évtizeden át volt a tagja, s ellátta a Hajdú-Bihar megyei területi bizottság elnöki teendőit is. Munkájáért 1952-ben „Kiváló orvos” elismerést, majd háromszor (1955, 1973, 1983) a Munka Érdemrend arany fokozata, Szakszervezeti Munkáért érdemrend arany fokozata (1968, 1975), Weil Emil Emlékérem (1967), valamint 1987-ben a DOTE „Pro Universitate”, Gyula város Pro Urbe (1983) kitüntetésekben részesült. Nyolcvanadik születésnapján a bentlakásos iskolában volt társa, az Egészségügyi Dolgozók Szakszervezetének volt főtitkára, az akkor már szintén nyugdíjas, volt egészségügyi miniszter szakszervezeti elismerő oklevéllel köszöntötte.

Újra Debrecenben

A Kultuszminisztérium államtitkára 1950. szeptember 14-i keltezéssel írott levelében arról tájékoztatta, hogy a Debreceni Tudományegyetem Orvostudományi Kara Szülészeti és Nőgyógyászati Klinikája intézetvezető professzorának rendelte ki, s a minisztérium létszámába egyetemi ny. rk. tanári munkakörben 2000 Ft alapfizetéssel alkalmazza. Felhívta a figyelmét, hogy ha az állomáshelyén 15 napon belül nem jelentkezik, alkalmazása hatályát veszti. A levelet Árvay főorvos azonban csak 145 nap múlva kapta meg a Debreceni Tudományegyetem Orvostudomány Karának Dékáni Hivatalától, mert az egyetem vezetői sérelmezték – ezért nem továbbították – a véleményezésük nélküli kinevezést. A dékán csak az orvostudományi kar „egységes” önálló egyetemmé válása, a Népjóléti Minisztériumhoz került felügyelet révén beavatkozó Ratkó Anna miniszter közbenjárására továbbította a kinevezésről szóló levelet, s a 15 napon belüli eskütelletételére szóló felhívást. Az eskütellet előtt a főorvos kérésére a tanácsülés jegyzőkönyvében írásban is rögzítendően bejelentette, ha az Egyetemi Tanács egyetlen tagjának is kifogása van a kinevezése ellen, akkor az esküt nem teszi le és a kinevezést nem fogadja el. Mivel a korábban sérelmüket hangoztató, a nyilvánosságot már nem vállaló tanács-tagok közül senki sem kért szót, 1951. február 15-én megtörténhetett az eskütele. A klinika vezetésének átvétele után két hónappal családjával együtt beköltözhetett a klinika épületében levő szolgálati lakásába, ahol nyugdíjba vonulásáig lakott.

Tanszékezetői ténykedésének megkezdése után az anyagiasság kollégák kíváncsiságával, az idősebb kollégák „fúrás-faragás” módszerével, a kor szellemének megfelelően

a párt célkitűzéseivel, a klinikai pártbizottság elvárásaival, követelményeivel, a gyógyítás, az oktatás gyökeres megváltoztatására irányuló fő feladatokkal, diktátumokkal kellett szembesülnie. A kollégák a vélt leleplezés, az elítélés céljából érdeklődő levelet írtak korábbi munkahelyére, Máramaroszigetre, de a kapott válasz az akkori munkáját csak elismeréssel véleményezte, így a tervezett lejárata nem sikerült. Higiénés okokból „tisztasági meszelésre” hivatkozva a klinikán leszedette Sztálin, Rákosi, Gerő elvtársak és a párt jelmondataira buzdító képeket, transzparenszeket. A kemény támadások kivédésére a plakátok helyett vezetékes rádiókon keresztül javasolta a felvilágosító előadások megtartását. Szerencséjére a higiéné fontosságát a minisztérium is támogatta. A pártbizottsággal folytatott kemény alku során hozzá kellett járulnia, hogy az általa javasolt halványzöld színű festékekbe egy kevés vörös színt is keverjenek. Fiatal korában, Máramaroszigeten megtanult oroszul, s mikor a pártbizottság háromtagú küldöttsége számonkérte a kötelező oroszórákról a hiányzását, az orosz nyelvtanulás mellőzését, akkor ékes orosz nyelven javasolta, hogy a tárgyalást orosz nyelven folytassák, de a bizottság ezt nem vállalta, megszegyenülve távozott.

A klinika fejlesztése

Árvey professzor a Verzár professzor mellett töltött, a nő endokrinológiájával foglalkozó elméleti, laboratóriumi kutatások, a tudományos munka során, a bázeli szülészeten eltöltött fél év, a szikszói, a máramaroszigeti, a gyulai és a Szent János Kórházban szerzett főorvosi tapasztalatai alapján fogott hozzá a klinika oktató, gyógyító és kutató tevékenységének nemzetközi szintre emeléséhez. A munkát a klinika helyiségeinek átalakításával (alagsori „légó” helyiségek felszabadítása, 9 bentlakó család kiköltöztetése, Bábaképző kitelepítése) kezdte, majd új osztályokat (onkológia, sugárterápia, endokrinológia, genitális tuberkulózis) hozott létre, bővítette a szülészobát (intenzív műszeres szülészoba), az újszülött osztályt, a műtőt, a szubintenzív osztályt. Az ágyszámot 125-ről 210-re, az orvoslétszámot 15-ről 40-főre bővítette (4. kép). Korszerű laboratóriumokat (hormon-, gázkromatográfia-, citogenetika-, izotóp-, citológiai, hisztológiai laborok) alakított ki és rendezett be. A betegellátás színvonalának emelése céljából szakmánk teljes vertikumát felölelő speciális szakrendeléseket (kolposzkópia-citológia, gynecourológia, endokrinológia, amnioszkópia, diabéteses terhesgondozó, családtervezés-nővédelem, genetikai tanácsadás, gyermeknőgyógyászat, városi-járási terhesgondozások) szervezett.



4. kép. Professzori vizit. Dzvonyár János, Árvay Sándor, Kardos Zoltán,
Komáromy Béla, Lampé László, Papp Zoltán

Ratkó Anna miniszternő tanácsadója

Látva a háború után korlátlanul végzett művi vagy tiltott abortuszoknak a méhnyak záró funkcióját károsító hatását, annak általuk tudományosan bizonyított korai és késői szövődményeit (petezsák zavart beágyazódása, vetélés, koraszülés), azok emelkedő számát, Árvay mint a Magyar Nőorvos Társaság akkori elnöke (1951–1954), a miniszternő tanácsadója, szilárd meggyőződéssel támogatta Ratkó Anna (1951–1954) miniszter asszony abortusz végzését szigorító intézkedéseit (Ratkó-törvény). Pár év múlva a következő miniszter a nők jogaira hivatkozva a törvény eltörlését követelők mellé állt. Árvay erőfeszítése ellenére 1955–1956-ban megszületett a világviszonylatban is egyedülálló, legliberálisabb abortusz törvény, melyet 1958-ban az Országgyűlés Egészségügyi Bizottsága előtt tartott, tudományosan bizonyított kedvezőtlen eredményeit bemutató előadásával sem sikerült a törvény módosítását elérnie. Az abortusz-kérdésben általa javasolt változtatásokat csak másfél évtized múlva, 1973-ban, a „*Népesséspolitikai határozatok*”-ban vették figyelembe.

Az 1979-ben írott szatirikus kéziratában a visszaemlékezései között az 1956-os akkor még ellenforradalomnak nevezett helyi történések kapcsán jellemzőnek, furcsának és szomorúnak tartotta egyesek viselkedését, „színe-változását”. Abban az időszakban szerinte volt a „felkentek kasztja” és voltak a „kaszton kívüli páriák”. Véleménye szerint sokan a „nyugat felől fújdogáló szelek” hatására várták a „gyümölcschozónak remélt őszt”. A korábban „elvörösödő” színeváltók eleinte „elfehéredtek”, majd „haragos zölddekké” váltak. Legveszélyesebbek a „reversibilis színeváltók” voltak.

Tudományos tevékenység

A személyi és tárgyi feltételek megteremtése után a klinikán folyó tudományos kutatások neuro-endokrinológia, Rh-izoommunizáció, ivarszervi gümőkor, terhességi toxicosis, incontinentia, magzati anyagcsere (radio-izotóp), izotop renográfia, perinatalis medicina, diabetes terhesség, gerontológia, prenatális genetika, gyermeknőgyógyászat, méhen belüli fogamzásgátlás témaköröket ölelték fel. Kezdetben, a klinika épületéhez toldott 110 m-es állatistállóban 150–300 patkányon folytak a kísérletek. A megterhelő fény- és hangingerek hatására bekövetkezett változásokat kutatták az ösztrus ciklus alakulásában, a hypophysisben, a petefészkekben, más endokrin szervek működésében, a fertilizáció létrejöttében, a fejlődési rendellenességek kialakulásában. Az eredményeket rangos folyóiratokban jelentették meg, mely nagy szerepet játszott a nemzetközi elismertség kialakulásában, a külföldi meghívásokban. Klinikai témák közül legnagyobb jelentőségű a terhességmegszakító módszerek korai és késői, a méhnyakzáró funkciójára kifejtett kedvezőtlen hatásának (a méhnyak sérülések) a vizsgálata volt. A méh jóindulatú elváltozása miatt akkoriban végzett amputáció (részleges eltávolítás) helyett, a később kialakuló méhnyakrák kialakulásának megelőzése céljából, elsőik között javasolta a méh teljes eltávolítását. Nyitottságára vall, hogy az általa kevésbé ismert korszerűt, újat, a fejlődést, fiatal munkatársai kezdeményezését is támogatta, felkarolta. Ilyen volt az ATOMKI munkatársaival közös, a radioaktív izotópok alkalmazása a magzati jóanyagcsere és a pajzsmirigy működésének vizsgálatában, az izotóppal jelzett hormonok elemzésénél vagy az izotóp renográfia során. Korszerű műszereket vezettek be a szülészobai ellátásban, s kedvező eredményeikről 1973-ban megjelent *Intenzív szülészoba* című könyvben (szerk.: Lampé László) számoltak be. Fiatal kollégái (Papp Zoltán, Gadó Sándor) ajánlására felkarolta és támogatta a modern humángenetikai laboratórium és egy genetikai tanácsadás működését (5. kép). A klinika a genetikai betegségek prenatális szűrésének tiszántúli, majd országos centrumává vált.



5. kép. A genetikai munkacsoporttal

A professzor által 22 évig vezetett klinikán 10 kandidátusi disszertációt védtek meg, 15 könyvfejezet, s több mint 700 tudományos közlemény jelent meg. Addigi tudományos munkássága alapján 1952-ben megkapta az orvostudomány kandidátusa fokozatot, majd 1964-ben „A női ivari működések cortico-hypothalamikus kormányzása” doktori értekezésének megvédésével az orvostudományok doktora fokozatot nyerte el. Tudományos munkássága alapján a Rostoki Egyetem, a Deutsche Gesellschaft für gynecologie, Société Française de Gynécologie, The Institution of Nuclear Engineers tiszteletbeli tagjává választotta.

A hazai és a nemzetközi szinten elismert munkásságával iskolát teremtett. Az Árvay iskolából 5 tanszékvezető, 9 egyetemi tanár, 21 osztályvezető főorvos került ki.

Egyetemi megbízatások

Dékán (1954–1955)

A Debreceni Magyar Királyi gróf Tisza István Tudományegyetem orvosi karának egykarú Debreceni Orvostudományi Egyetemmé (OTE, majd DOTE) válása és az egészségügyi miniszter felügyelete alá kerülése (1951. február 1-től) ellenére az önállóvá vált egyetemet továbbra is „rektori hatáskörrel bíró” dékánok vezették 1957-ig. A politika a végzetektől hat éven keresztül megvonta a doktori titulus használatát. Árvay Sándort professzori kinevezése (1951. február 15.) után három évvel dékánná választották (6. kép). A tudományos dékánhelyettesi teendőket Went István akadémikus látta el, az oktatásért Ókrös Sándor dékánhelyettes professzor felelt.



6. kép. Árvay Sándor
dékán

Árvay professzor az Egyetemi Tanácstól azt a felhatalmazást kapta, hogy az 1951-ben megrágalmazott, „bűnösnek” ítélt, katedrájától megfosztott Sántha Kálmán professzor hivatalos rehabilitációja érdekében eljárjon. A miniszter támogatását is megnyerve a tudományos dékánhelyetessel, a pártbizottság titkárával keresték fel a Sántha házaspárt ballaggyarmati száműzetésükben, ahol a rehabilitáció részleteit megbeszélték. Sajnos Sántha Kálmán súlyos betegségben elhunyt, a jogtalanul elvett katedráját már nem kaphatta vissza.

A Közegészségtani Intézet megüresedett tanszékvezetői állására két jelölt pályázott: Dr. Berencsy György Debrecenből és dr. Váczy Lajos. Az Egyetemi Tanács hosszas vita után szavazati többséggel a helyi egyetemi docenst támogatta. Árvay Sándor dékán nem értett egyet a tanács döntésével, s a szavazás eredményét külön véleményével terjesztette fel a minisztériumba, mely alapján a kormánygyűrűs, tudományos fokozattal rendelkező, az Országos Közegészségtani Intézet tudományos főmunkatársát, dr. Váczy Lajost nevezték ki az intézet élére.

Az Augusztai Tudószanatórium vezetésére az akkor még tudományos fokozattal nem rendelkező dr. Pongor Ferenc adta be a pályázatát. A minisztérium és az MTA a már kandidátusi fokozattal rendelkező helyettesnek, dr. Mándi Lászlónak ajánlotta fel a kinevezést, aki a pályázó barátjára való tekintettel azt nem fogadta el. Árvay dékán az Egyetemi Tanács döntése alapján a pályázót terjesztette fel a minisztériumba, de a pályázatot a tudományos fokozat hiánya miatt elutasították. Dékáni közbejárásra a pályázati kiírást visszavonták, így adva lehetőséget a pályázónak a tudományos fokozat megszerzésére.

A Kórbonctani Intézet élére frissen kinevezett dr. Endes Pongrácz professzort az Egyetemi Tanács történetében először a dékán által szervezett baráti vacsorán köszöntötték. A későbbiekben a pártbizottság a hasonló, fehér asztal melletti vacsorát „letiltotta”.

Árvay kudarcnak élte meg tanítómesterének, atyai jó barátjának, Verzár Frigyes professzor díszdoktorrá avatásának meghíúsulását. A Debreceni Egyetem első négy professzorának egyike, az orvosi kar első dékánja, az iskolát teremtő debreceni, majd a bázeli Élettani Intézet igazgatója, a debreceni egyetem állandó támogatója, az Egyetemi Tanács, a Magyar Tudományos Akadémia, a pártbizottság támogatása, a már előkészített avatási ünnepség megszervezése ellenére a minisztérium utasítására csak akkor vehette volna át diplomáját, ha vele együtt még két szovjet tudóst is díszdoktorrá avatnak. Ennek megszervezése néhány hét alatt nem sikerült, így az avatás elmaradt.

Meghiúsult a Debreceni Orvostudományi Egyetem névadására tett javaslatuk is. Az Egyetem Tanácsa azt javasolta, hogy a világszerte ismert tudósról, Högyes Endréről nevezzék el egyetemünket. Az illetékes fórumok támogatása ellenére a minisztérium megtiltotta a tervezett névadást, miszerint először csak a Budapesti Orvostudományi Egyetem névadó ünnepségére kerülhetett sor.

Gyógyító-megelőző (klinikai) rektorhelyettes (1965–1971)



7. kép. Verzár Frigyes
díszdoktorrá avatása 1967. március 4-én

Klinikai (szerinte gyógyító-megelőző) rektorhelyettesé választották meg 1965-ben. A rektori teendőket kezdetben Juhász Pál professzor látta el, akivel összefogva a hűséges tanítvány számára felemelő érzés volt, hogy Verzár Frigyes professzor 10 évvel korábban meghíúsult díszdoktorrá avatását sikerült megszerveznie, s az általa mondott laudáció után hivatalos kézfogással a diplomát átadnia, s díszdoktorrá fogadnia (7. kép).

A továbbiakban a rektori feladatok ellátását Kesztyűs Lóránd professzor vette át. Az oktatási rektorhelyettes a Tanulmányi Osztály vezetését korábban betöltő Fülöp Tamás lett. A tudományos

rektorhelyettesi feladatokat Szabó Gábor professzor, később Váczi Lajos professzor, majd Mórík József professzor látta el (8. kép). Fülöp Tamás az Egészségügyi Világszervezet genfi központjába igazgatói feladatok ellátására távozott, helyette az oktatási rektorhelyettesi feladatok ellátását, valamint Kesztyűs Lóránd rektor és intézetvezető helyettesítését Csaba Béla professzor vette át. Árvay professzor támogatta Vargha Gyula tatabányai főorvos kinevezését a Radiológiai Klinikára. Az 1960-ban az I. számú Sebészeti Klinikától önállóvá vált Orthopaediai Klinikát vezető Pap Károly professzor szokatlan klinikafejlesztő elképzeléseinek (lovaglás feltételeinek megteremtése, a napfényt pótló ultraibolya sugárfolyosó, épületen belüli gyógyfürdő) megvalósítását is lehetővé tette. Ladányi Józsa professzor nő kérése ellenére a 72. évében történő nyugdíjazása komoly fejtörést okozott számára.



8. kép. Kesztyűs Lóránd³ rektor
és helyettesei, Árvay Sándor, Csaba Béla
és Váczi Lajos

Nemzetközi kapcsolatok, utazások

Tanítómestere Verzár Frigyes professzor Bázeltől a háború után 1955-ben és 1960-ban látogatta meg a klinikán, s folytatták a korábbi együttműködésüket. A minisztérium külön engedélyével Richard Kepp a giesseni klinika igazgató professzora 1960-ban, Árvay felelősségvállalásával 1961-ben nyolc német (köztük egy az NDK-ból) orvos

³ CSABA B., SÍPKA S., MUSZBEK L., & FÉSÜS L., Kesztyűs Lóránd kórélettan professzor, az 1951-ben függetlenné vált Debreceni Orvostudományi Egyetemnek dékánként első vezetője, majd kétszer (1959–1963, 1967–1973) annak rektora. *Gerundium* 13, 3–4. sz. (2022): 24–66. <https://doi.org/10.29116/gerundium/2022/3-4/2>.

tehetett pár napos tiszteletét klinikánkon. A berlini (NDK) klinika igazgatója 1963-ban volt a klinika vendége.

A Nőgyógyászok Világszövetségének 1954-es alakuló ülésén és első kongresszusán a meghívott Magyar Nőorvos Társaság háromtagú küldöttsége is részt vehetett, de csak csoportosan, hogy „egymásra vigyázzanak”, s hazatérve külön-külön egymásról jelentést írjanak. Ekkor sikerült meglátogatnia tanítómesterét Bázelen. Második külföldi útja 1956-ban Romániában Bukarestbe, majd Brassóba vezetett, ahol a máramarosi és az erdélyi volt kollégái szeretettel fogadták. Kétszer járt a Szovjetunióban (1964). Moszkvában két előadást is tartott, majd Tbiliszibe a klinikára is ellátogatott. Kasán az ottani professzor tiszteletére rendezett kongresszuson 1967-ben vett részt. Nagy érdemei voltak a rostoki-debreceni egyetem közötti együttműködés, a két egyetem a fiatal orvosai rendszeres csereprogramjának a megszervezésében, kölcsönös előadások megtartásában. A Nyugat-Német Nőorvos Társaság hamburgi kongresszusán, 1962-ben a Társaság levelező tagjává választották. A magyar delegáció tagjaként 1966-ban Kubában részt vett az endokrinológiai kongresszuson, majd Fidel Castro által adott fogadáson, ahol az elnökkel személyesen is beszélhetett. Bécsben két előadást prezentált a gerontológiai szimpóziumon és a nőgyógyász kongresszuson. A bázeli kongresszuson 1962-ben meglátogathatta tanítómesterét, felidézhetette fiatalkori emlékeit. A rostoki egyetem 550 éves fennállásának ünnepén 1969-ben honoris causa doktorrá avatták. A Brit Nőorvos Társaság 20. Kongresszusáról Dublinból 1971-ben nem látogathatta meg az Oxfordban tanulmányúton lévő Lampé László tanítványát, mert a minisztérium által engedélyezett kiküldetése csak Dublinba szólt. Az egyetemi delegáció rektorhelyettes tagjaként a kijevei és a debreceni egyetem között meglévő együttműködési szerződés meghosszabbítása céljából Kijevben is járt. Külföldi útjai során ismertté tette, öregbítette klinikája nemzetközi hírnevét.

A nyugdíjas évek

Árvey Sándor professzor 1973-ban vonult nyugdíjba. Három szóba jöhető munkatársa közül Lampé László nyerte el az intézetvezetői kinevezést, akit meleg öleléssel fogadott, s „akinél lámpással sem lehetne alkalmasabbat találni”, mondta. Az egyetem a klinika közelében egy társasház földszintjén biztosított számukra háromszobás lakást, ahonnan továbbra is mindennap gyalog bejárt a klinikára. Tanszékvezető utódja a megüresedett klinikai szolgálati lakás legszebb szobájában, a korábbi intézetvezetői iroda kedvelt, patinás bútorával (9. kép) egy jól felszerelt meghitt helyiséget alakított ki számára, ahova még 17 éven keresztül rendszeresen bejárt „dolgozni”. Irodájában előszeretettel nézegette az esküvője óta saját maga készített, 47 albumba rendezett fényképeit, s idézte fel mozgalmas életének történeteit. Kedvenc napi rituális szokása volt, hogy a klinikai laboratóriumban felkereste volt kedves hölgy munkatársait, akik nagy szeretettel vették körül, s akikkel együtt fogyasztották el kedvenc kávéját.



9. kép. Kedvenc íróasztalánál

Emlékeit, gondolatait a saját maga gépelt, egyenként 200 oldalas, fényképekkel gazdagon illusztrált hatkötetes kézírataiban írta le. A *Seherezáde: 1001 éjszaka meséi* mintájára ironikus, komikus, olykor szatirikus stílusban fantáziálva jegyezte le az első kéziratában (Chan d'Or Güneko-log, alias Árvay Sándor, *Negyed század a phan-thasiai egyetemen*, 1979) kinevezésétől nyugdíjba vonulásáig az egyetemen történeteket, a szereplők viselkedését, reakcióit. Már az első oldalon felhívja az olvasó figyelmét, hogy „*Akinek nem inge, Ne vegye magára! Magára vessen, Ki magára ismer, Mert ezzel beismer!*”. Leírása szerint a Phan-Thasiai Egyetem (DOTE) Phan-Thasiai főtanoda kuruzsló kunyhójának (Szülészeti Klinika) élére rendelték. Az Egyetem Fősamánjától, a Majdnemmin-Dégh Rhéc-Thortól, a nemes Allergo-Lógtól (Kesztyűs Lóránd a DOTE rektora) kapta a parancsot, hogy a Magasságosok Gyülekezete (vallás- és közoktatási miniszter) határozata alapján esküvés letétele végett az Öregek Tanácsa előtt jelenjen meg. A levélhez csatolták a (személyi) Kultusz Magasságosságainak (Vallás- és Közoktatásügyi miniszter) dekrétumát, hogy 2000 dénár alapfizetéssel sorolták be. Közben az egyetem új gazdára talált és a Népek egészségét és üdvét szolgáló Magasságok (Egészségügyi Minisztérium) fennhatósága alá került.

A sok érdekes történet, jellemléírás után megszívlelendők a nyugdíjasoknak írt bölcs gondolatai. Az utód intézetvezetőhöz való viszonyáról írja:

„A trónjátvesztett öreg sámánnak már e szűkebb körű közösség szinte észrevehetetlen és spontán való kialakulásánál is nagyon vigyázni kell arra, hogy a kisebb, őt befogadó közösség ne egy külön klikk, ne másokkal szembenálló, vagy egyenetlenségeket szító »dolgozók« tömörülése legyen, hanem az új sámán köré adott nagy közösség szerves része, azzal azonos célok felé törő, attól észrevehető határral el nem választható szerves rész legyen.” „Részt kell venni a közösség életében, részt kell venni minden megmozduláson, közöttük kell élni. De csak akkor, ha hívják!” „Ebben a trónusra szálló új sámán légkört kialakító egyéniségének van döntő szerepe.” *Kortársainak azt javasolja:* „Feltétlenül hibás- és helyrehoz-

hatatlan káros kihatásokkal is jár, ha a munkás élet után a nyugalom korába jutva az életet, életünk e periódusát cél és értelemnélkülinek, magunkat feleslegesnek, a társadalom terhének tekintjük.” „Mint minden előző életszakasznak, úgy ennek az új periódusnak is- hisz erről már beszéltünk,- meg kell találni értelmét, a maga adaequat célját és feladatait.”

Fiatal éveiről a „*Fiatal Koromban I–II*” című köteteiben (1981, 1982) számol be részletesen. A családról a „*Kis életünk a nagy idők sodrában*” kéziratának III/1.2.3 kötetében (1988) olvashatunk.

Szenvedélyes bélyeggyűjtő volt, aki rendszeresen olvasta a bélyegkatalógusok füzeiteit, évi kiadványait. A klinika vezetésébe, a gyógyító munkába elvből nem avatkozott bele, de bölcs tanácsaival kérésre mindenkinek segített. Aktívan vett részt a klinika által szervezett kongresszusokon, rendezvényeken, kirándulásokon, vacsorákon. A klinika kollektívája a 75., 80., 85., 90. születésnapján ünnepélyes keretek között köszöntötte, ünnepelte, melyet mindig hálás szeretettel fogadott.

Felesége halála (1989) nagyon megviselte. Hű társának elvesztését, a magányt nehezen tudta elviselni. A klinikára is egyre ritkábban járt be. A magányát enyhítendő végül 1991-ben úgy döntött, hogy Pécsen élő lánya otthonával egy lépcsőházban levő kényelmes lakásba költözik. Magánya azonban fokozódott, csak 2-3 családdal tartotta a kapcsolatot, egyre többet betegeskedett, egyre többször kellett orvoshoz mennie. Egy alkalommal olyan szerencsétlenül esett el, hogy combnyaktörést szenvedett. A műtét után egyre súlyosabb szövödmények alakultak ki. Életének 94. évében, 1997-ben a kórház liftje előtti folyosón méltatlan körülmények között halt meg.

Emlékezés

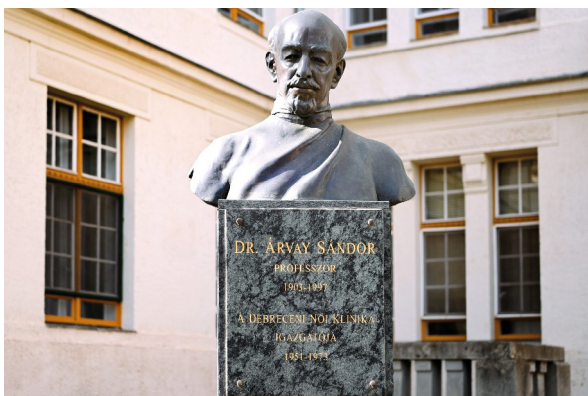
Árvay Sándor, a volt főorvos, 22 évig volt intézetvezető professzor, dékán, gyógyító-megelőző rektorhelyettes Szikszón, Máramarosszigeten, Gyulán, a Debreceni Orvostudományi Egyetemen, a Szülészeti és Nőgyógyászati Klinikán a gyógyító és a tudományos munkában maradandót alkotott. A nagy tapasztalattal, bölcsességgel párosult tudását, értékes emberi tulajdonságait, szerénységét, puritanizmusát, a szegények, az elesettek segítségét megbecsüléssel tiszteljük. Hasznos észrevételeit, bölcs tanácsait megbecsüljük, kegyelettel megőrizzük. Emlékét, életművét, gazdag szellemi hagyatékát megbecsüléssel gondozzuk.

Emlékét megőrzendő, a gyulai megyei kórház vezetői 1999-ben a kórház konferenciatermét ünnepi tudományos ülés keretében Árvay professzorról nevezték el, portréját a teremben helyezték el. Az emléket megőrző tisztelet kifejezésére a Szülészeti Klinika vezetői ugyanebben az évben Árvay Sándor emlékérmét (készítette Győrfi Sándor) alapítottak (10. kép), mellyel a klinika érdekében elévülhetetlen érdemeket szerzett hazai és külföldi kollégákat jutalmazták.



10. kép. Árvay Sándor emlékérem
(készítette Györfi Sándor)

Halálának 20. évfordulója alkalmából, 2017-ben az egyetem és a klinika vezetői emlékülés keretében a klinika előtti parkban állították fel és leplezték le Árvay professzor mellszobrát (11. kép), Ecsedi Zsolt szobrászművész alkotását.



11. kép. Árvay Sándor mellszobra
(készítette: Ecsedi Zsolt)

Forrásmunkák

- Árvey Sándor: *Negyed század a Phan-Thasia egyetemen*. Kézirat. Debrecen, 1979
- Árvey Sándor: *Fiatal koromban... I.* Kézirat. Debrecen, 1981
- Árvey Sándor: *Fiatal koromban... II.* Kézirat. Debrecen, 1982
- Árvey Sándor: *Kis életünk a nagy idők sodrában. III/1., 2., 3.* Kézirat. Debrecen, 1988
- Bot György: *A Debreceni Orvostudományi Egyetem története és professzorainak életrajza 1918–1988*. Csokonai Kiadó, Debrecen, 1990
- Bot György, Kapusz Nándor: *Nyolcvan éves a debreceni orvoseképzés. Intézetek és klinikák története, professzorainak életrajza 1918–1998*. Universitas Scientiarum Medicarum Debreceniensis, Debrecen, 1998
- Évkönyvek (1978, 1987, 1988, 1993, 1997, 2004, 2017): *A Debreceni Orvostudományi Egyetem Női Klinika kiadványai*
- Kapusz Nándor, Petrovics Alica, Vásárhelyi Ferencné: *Kilencven éves a debreceni orvoseképzés*. Universitas Debreceniensis Sedes Scientiarum Medicorum et Sanitarium 1912, Debrecen, 2008
- Lampé László, Bazár István, Szállási Árpád: *A magyar szülészeti-nőgyógyászati története*. Medicina Könyvkiadó Zrt., Budapest, 2009
- Lampé László, Szállási Árpád: *Száz éves a Magyar Nőorvos Társaság*. Magyar Nőorvos Társaság, Budapest, 1996
- Lampé László: *Dr. Árvey Sándor és a XX. század (1903–1997). A Debreceni Orvoseképzés nagy alakjai. 17. füzet*. Debreceni Egyetem Orvos- és Egészségtudományi Centrum, Debrecen, 2000
- Mátyus László, Németh Norbert (szerk.): *100 éves a Debreceni Orvoseképzés I. Az Általános Orvostudományi Kar, az intézetek és a tanszékek története*. Debreceni Egyetem Általános Orvostudományi Kar, Debrecen, 2019
- Mátyus László, Németh Norbert (szerk.): *100 éves a Debreceni Orvoseképzés II. Az Általános Orvostudományi Kar professzorainak életrajza*. Debreceni Egyetem Általános Orvostudományi Kar, Debrecen, 2019
- Oláh Éva (szerk.): *100 éves a Debreceni Egyetem. Az Általános Orvostudományi Kar Története*. Universitas Debreceniensis Sedes Scientiarum Medicorum et Sanitarium 1912, Debrecen, 2012
- Papp Zoltán (szerk.): *Emlékfüzet Dr. med. Dr. h. c. Árvey Sándor egyetemi tanári működésének 20. évfordulójára*. Debrecen, 1971
- Surányi Sándor: *Árvey Sándor professzor munkássága*. Évkönyv. Debreceni Orvostudományi Egyetem Női Klinika, 1987